
УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

УДК 330.43:338.48

О. М. Кальченко, к.е.н., доцент**ОЦІНКА ВПЛИВУ ФАКТОРІВ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ТУРИСТИЧНОЇ СФЕРИ**

Анотація. *Визначено основні фактори, що впливають на діяльність підприємств туристичної сфери. За допомогою кореляційно-регресійного аналізу проведено оцінку впливу даних факторів на функціонування та розвиток туристичних підприємств, обрано найбільш вагомі чинники та запропоновано ряд економетричних моделей, що характеризують дані залежності, проведено їх аналіз.*

Ключові слова: *суб'єкти туристичної діяльності, економіко-математичні моделі, кореляційно-регресійний аналіз, еластичність, фактори впливу.*

О. Н. Кальченко, к.э.н., доцент**ОЦЕНКА ВЛИЯНИЯ ФАКТОРОВ РАЗВИТИЯ ПРЕДПРИЯТИЙ ТУРИСТИЧЕСКОЙ СФЕРЫ**

Аннотация. *Определены основные факторы, которые влияют на деятельность предприятий туристической сферы. С помощью корреляционно-регрессионного анализа проведена оценка влияния данных факторов на функционирование и развитие туристических предприятий, определены наиболее значимые факторы и предложен ряд эконометрических моделей, характеризующих данные зависимости, проведен их анализ.*

Ключевые слова: *субъекты туристической деятельности, экономико-математические модели, корреляционно-регрессионный анализ, эластичность, факторы влияния.*

O. N. Kalchenko, candidate of economic sciences, associate professor**THE ASSESSMENT OF THE INFLUENCE FACTORS ON THE DEVELOPMENT OF THE TOURIST SPHERE**

Abstract. *The article identifies the key factors that affect the activity of the industries of the tourism companies. The impact of these factors on the functioning and development of the tourism enterprises are evaluated with the help of the correlation-regression analysis, selected the most significant factors and proposed a line of econometric models, which describe the data dependence. Its analyse is conducted.*

Keywords: *business tourism, economic-mathematical models, correlation and regression analysis, elasticity, impact factors.*

Актуальність теми дослідження. Туризм в останні десятиліття характеризується надзвичайно високими темпами розвитку, що дозволило йому стати однією з провідних, найбільш динамічних та перспективних галузей світової економіки. Це засвідчує ряд статистичних даних, які наочно показують важливий внесок туризму в економічний розвиток і прогрес:

- за даними Всесвітньої туристичної організації [12] внесок туристичної галузі у світову економіку оцінюється в 10,9% світового ВВП;
- частка туризму у ВВП більшості країн коливається від 1% у високорозвинутих і диверсифікованих економіках до 10% у країнах з відносно великим туристичним сектором;
- на туристичну галузь вже припадає близько 9,4% світових інвестицій;
- більше ніж у 40 держав світу туризм є головним джерелом надходжень до бюджету, а ще у 70 – однією з трьох основних статей [22].

Туризм набуває характеру масового соціального явища, оскільки стає доступний більш широкому колу споживачів. Навіть в умовах економічної кризи значення туристичної сфери зросло передусім тому, що за світовим досвідом саме туризм забезпечує високу мультиплікативність

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

вкладених коштів, найбільшу оборотність капіталу та найдешевші робочі місця. Процес відновлення сфери туризму після світової фінансової кризи 2008 року відбувається досить швидкими темпами. Так, за даними ВТО [12], протягом перших місяців 2011 року число міжнародних туристичних прибуттів зросло приблизно на 5%, що свідчить про посилення розпочатого в 2010 році процесу відновлення, коли було зареєстровано 7%-ий приріст даного показника.

Надзвичайно великий внесок туристично-рекреаційного сектору в забезпечення зайнятості. За даними [12], зараз у ньому зайнято більше 100 млн осіб у всьому світі, причому переважна більшість робочих місць створюється на підприємствах малого та середнього бізнесу. Особливо важливо те, що темпи зростання числа робочих місць у даній сфері у півтора рази перевищують відповідні показники в інших секторах економіки.

Сучасний туристичний комплекс є однією з найбільш прибуткових галузей світової економіки, яка за доходами вийшла на друге місце у світі, поступаючись тільки паливно-енергетичному комплексу. Дослідження ВТО дають можливість стверджувати, що тенденції доходності туризму будуть зберігатися й надалі. Так, за прогнозами ВТО [12], доходи туристичної індустрії у 2020 році складуть 2000 млрд дол., а кількість міжнародних туристичних відвідувань складе 1,6 млрд поїздок, тобто зросте в порівнянні з 1995 роком майже в 3 рази.

Для України туризм є одним з найперспективніших галузевих напрямків активізації економічного розвитку. На сьогодні розвиток туристичного комплексу є надзвичайно актуальним, оскільки тісно пов'язаний з функціонуванням таких сфер економіки, як: будівництво, транспорт, сільське господарство, легка та важка промисловість, зв'язок, комунальне господарство, культура тощо. Україна має все необхідне для розвитку туристичної індустрії: унікальні туристично-рекреаційні ресурси, природні умови, історико-культурну спадщину, матеріальні та людські ресурси, які при належному використанні сприяли б швидкому та ефективному розвитку вітчизняного туризму та суб'єктів господарювання даної сфери.

Постановка проблеми. Ефективність функціонування суб'єктів туристичної діяльності, в силу специфіки їх роботи, значною мірою залежить від зовнішнього середовища. Підприємства туристичної галузі особливо чутливо реагують на зміни факторів зовнішнього середовища, адже їх виробничо-господарська діяльність та продукти праці характеризуються рядом специфічних особливостей. Це потребує ґрунтовного вивчення основних факторів, які зумовлюють функціонування та розвиток туристичних підприємств в Україні. Більшість наукових праць, присвячених дослідженню суб'єктів туристичної діяльності, містять описовий характер. Тому оцінка впливу зовнішніх факторів на функціонування і розвиток туристичних підприємств та побудова економічних моделей, які характеризують дані залежності, є актуальними і своєчасними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процеси функціонування та розвитку підприємств туристичної сфери досліджувалися у наукових працях таких авторів, як: Л. І. Гонтаржевська, А. П. Дурович, Л. П. Дядечко, М. О. Жукова [7], І. В. Зорін, В. О. Квартальнов, В. Ф. Кіфяк, В. К. Кіптенко [9], М. П. Мальська, С. В. Мельниченко, Т. І. Ткаченко, І. Ю. Швець, І. М. Школа, Л. М. Шульгіна та ін.

Дослідження стану туристичної сфери з використанням економіко-математичного моделювання висвітлені в працях таких науковців, як: Г. Кармелюк [8], О. В. Булатова [5], А.І. Головчан [6], Р. Балашова, Л. Івченко [2].

Постановка завдання. Метою статті є дослідження впливу зовнішніх факторів на функціонування і розвиток суб'єктів туристичної діяльності з використанням методу економіко-математичного моделювання.

Виклад основного матеріалу. Туристичне підприємство є складною економічною системою, діяльність та розвиток якої визначається рядом факторів. На розвиток та функціонування підприємств туристичної сфери впливають природно-географічні, історико-культурні, економічні, матеріально-технічні, демографічні, соціальні, політико-правові та екологічні чинники.

Наявність природних та історико-культурних ресурсів, можливість їх використання суттєво впливають на масштаби, темпи і напрями розвитку туризму. Вони зумовлюють вибір туристами того чи іншого регіону для відвідування. Значний вплив на туристично-рекреаційну діяльність мають економічні чинники. Існує пряма залежність між економічним розвитком держави, дохо-

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

дами її громадян та кількістю подорожуючого населення. Від економічного стану держави залежить і рівень розвитку інфраструктури туризму. Стан матеріально-технічної бази санаторно-курортних закладів, готелів, закладів харчування є важливими чинниками розвитку туристично-рекреаційної діяльності. Крім того, на розвиток туризму впливають демографічні чинники: чисельність населення, рівень урбанізації, віковий склад тощо. Спостерігається пряма залежність між цими показниками та інтенсивністю туристичних потоків. Чим вище показники щільності населення, частки міського населення, тим інтенсивнішими є туристичні потоки. На розвиток туристично-рекреаційної діяльності впливають також рівень освіти, культури населення, його естетичні потреби [10].

Незважаючи на певні позитивні зрушення в туристичній сфері України, подальший розвиток суб'єктів туристичної діяльності гальмується багатьма чинниками, серед яких найістотнішими є технологічна відсталість, застаріла матеріально-технічна база, повільні темпи зростання обсягів інвестицій у розвиток підприємств туризму, низький рівень конкурентоспроможності вітчизняного туристичного продукту, незначний рівень інноваційної активності в туристичній сфері, відсутність належної туристичної інфраструктури.

Сучасний стан туристичної сфери України характеризується нерівномірними темпами розвитку. Функціонування суб'єктів туристичної діяльності визначається, насамперед, кількістю обслугованих туристів та обсягом наданих туристичних послуг. Динаміка цих показників (табл. 1) характеризує нестабільний розвиток туристичної сфери України в останні роки.

Таблиця 1

Показники функціонування та розвитку суб'єктів туристичної діяльності України

Показники	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Обсяг наданих туристичних послуг, млн грн	2800	3800	5500	8052	9388	8158	9802
Кількість туристів, обслугованих туристичними підприємствами, тис. осіб	1825,6	2206,5	2863,8	3041,7	2290,1	2281	2343

Джерело: складено за даними: [1], [20].

При оцінці факторів впливу на розвиток туризму і туристичних підприємств важливим питанням є дослідження їх класифікації. Так, Жукова М. О. пропонує „увесь комплекс факторів, що впливають на розвиток туристичної галузі, поділити на дві групи: 1) фактори, які діють незалежно від діяльності організацій туризму; 2) фактори, що сприяють розвитку туризму, активно використовувані туристськими організаціями у своїй діяльності” [7].

Кіптенко В. К. зазначає, що «зовнішнє середовище турфірми поділяють на мікросередовище (або робоче середовище, безпосереднє оточення – середовище непрямого впливу) і макросередовище (або загальне середовище, безпосереднє ділове (бізнес) оточення – середовище прямого впливу)» [9].

Цьохла С. Ю. в роботі [21] наводить класифікацію факторів впливу на розвиток туризму за ступенем впливу, напрямом, характером та результатами впливу та виділяє чотири групи зовнішніх факторів розвитку туристичної індустрії: політичні, економічні, соціально-демографічні та науково-технічні фактори.

На основі класичної теорії розподілу факторів доцільним є розмежування зовнішніх чинників, які суттєво впливають на розвиток туристичних підприємств, на дві групи: фактори прямого впливу та фактори непрямого впливу (табл. 2).

Таблиця 2

Фактори впливу на діяльність туристичних підприємств

Фактори прямого впливу на діяльність туристичних підприємств	Фактори непрямого впливу на діяльність туристичних підприємств
1	2
- стан туристичного ринку та його інфраструктури;	- стан економіки (рівень інфляції, ВВП);
- споживачі туристичних ресурсів (потреби, рівень доходів, купівельна спроможність);	- державна політика в галузі туризму (рівень державного регулювання та підтримки туризму);

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ*Продовження таблиці 2*

- стан рекреаційних ресурсів;	- нормативно-правове забезпечення туристичної галузі;
- стан матеріально-технічної бази;	- фінансово-кредитна політика;
- інноваційно-інвестиційна привабливість туристичної галузі;	- бюджетна та податкова політика;
- стан конкуренції в галузі;	- міжнародне співробітництво в сфері туризму;
- науково-технічний прогрес	- екологічний стан

Дослідити вплив зовнішніх факторів на функціонування та розвиток суб'єктів туристичної діяльності можливо за допомогою моделювання. Об'єктивність і достовірність такого дослідження та побудова математичних моделей залежить від наявності статистичної інформації по основних показниках. Для використання в процесі аналізу було обрано тринадцять показників, які доцільно розділити на три групи:

- фінансово-економічні;
- соціально-економічні;
- матеріально-технічні.

У таблиці 3 наведено показники, за допомогою яких можна кількісно представити фактори, які обрані для проведення кореляційно-регресійного аналізу.

*Таблиця 3***Динаміка факторів, що здійснюють вплив на діяльність туристичних підприємств**

№	Показник	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Фінансово-економічні чинники:							
	ВВП в розрахунку на одну особу, грн (X_1)	9372	11630	15496	20495	19832	23600	28806
	Обсяг фінансування туризму за рахунок державного бюджету (X_2), млн грн	3492,0	3000,0	23297,2	25097,1	2509,7	2258,7	2258,7
	Інвестиції в діяльність готелів та ресторанів, млн грн (X_3)	1508	1483	2614	3222	2589	3072	4908
	Капітальні інвестиції та поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища, млн грн (X_4)	7089,2	7366,6	9691,0	12176,0	11073,5	13128	18490,7
	Обсяг фінансування прикладних розробок в туризмі з державного бюджету (X_5), тис. грн	88,4	3921,3	6249,9	9840,3	9553,6	1030,0	861,1
2	Соціально-економічні чинники:							
	Кількість зайнятих на туристичних підприємствах (X_6), тис. осіб	21,0	21,7	22,7	23,6	22,8	22,7	18,3
	Середньомісячна заробітна плата (X_7), грн	806	1041	1351	1806	1906	2239	2633

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Продовження таблиці 3

1	2	3	4	5	6	7	8	9
	Рівень зареєстрованого безробіття (X_8), %	3,1	2,7	2,3	3,0	1,9	2,0	1,8
	Доходи населення (X_9), млн грн	381404	472061	623289	845641	894286	1101175	1251005
3	Матеріально-технічні чинники							
	Кількість заповідників і природних парків (X_{10}), од.	36	38	38	39	43	45	50
	Кількість туристичних підприємств (X_{11}), од.	2828	3052	3833	4631	4829	5010*	4793
	Кількість санаторно-курортних та оздоровчих закладів (X_{12}), од.	3245	3164	3110	3073	3041	3011	3012
	Кількість підприємств готельного типу (X_{13}), од.	1232	1269	1420	1595	1684	1731	3162

Джерело: складено за даними: [1,13,14,15,16,17,18,19,20].

Примітка: - за 9 місяців.

Для того, щоб встановити конкретний вплив зовнішніх факторів кожної групи на функціонування та розвиток туристичних підприємств, було використано методи економіко-математичного моделювання, а саме кореляційно-регресійний аналіз. За його допомогою встановлюється характер зв'язку між результативними та факторними ознаками, вимірюється тіснота зв'язку між ними та аналізується вплив окремих факторних ознак. Як результативні ознаки виділено кількість туристів, які обслуговані суб'єктами туристичної діяльності, та обсяги наданих туристичних послуг.

Методами кореляційного аналізу [3, 11] за допомогою MS Excel проведено оцінку залежності кількості туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності (y), від наведених у таблиці 3 фінансово-економічних чинників. Аналіз отриманих коефіцієнтів парної кореляції показав, що найбільший вплив на кількість обслугованих туристів (y) здійснюють: обсяг фінансування туризму за рахунок державного бюджету (X_2), обсяг інвестицій у діяльність готелів та ресторанів (X_3), обсяги фінансування прикладних розробок у сфері туризму з державного бюджету (X_5). Провівши перевірку мультиколінеарності за критерієм Фаррара-Глобера [4], встановили, що математична модель регресії буде включати три незалежні фактори: X_2 , X_3 , X_5 .

Для аналізу кількісних зв'язків між залежною змінною та факторами, що на неї впливають (незалежними змінними), за допомогою регресійного аналізу побудуємо економіко-математичну модель залежності кількості туристів, обслугованих туристичними підприємствами, від обсягу фінансування прикладних розробок у сфері туризму з державного бюджету, обсягу інвестицій у діяльність готелів та ресторанів, обсягу фінансування туризму за рахунок державного бюджету.

Оскільки існує набір з трьох факторів, то нашим завданням є визначення параметрів рівняння множинної регресії виду:

$$y = a_0 + a_1 x_1 + a_2 x_2 + a_3 x_3, \quad (1)$$

де y - залежна змінна; a_i - параметри моделі; x_i - незалежні змінні.

За допомогою MS Excel факторна модель, що відображає залежність кількості туристів, обслугованих туристичними підприємствами, від обсягів фінансування прикладних розробок у

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

сфері туризму з бюджету, обсягів інвестицій в діяльність готелів та ресторанів та обсягів фінансування туризму з державного бюджету, матиме вигляд:

$$y = 0,0278x_2 + 0,1182x_3 + 0,0277x_5 + 1709,5848. \quad (2)$$

Значення коефіцієнта множинної регресії дорівнює 0,9691 та вказує на те, що незалежні змінні мають вагомий вплив на результуючу ознаку. Розрахований коефіцієнт детермінації ($R^2=0,9391$) говорить про те, що 93,91% зміни кількості туристів, обслугованих туристичними підприємствами, залежать від факторів X_2 , X_3 , X_5 .

Для перевірки адекватності математичної моделі використовують критерій Фішера [Бер]. Для досліджуваної моделі значення F-критерію складає 15,42, що більше ніж табличне і є підтвердженням адекватності наведеної економіко-математичної моделі.

Для кількісної оцінки рівня значимості впливу кожного фактору на результативну ознаку розрахуємо коефіцієнти еластичності, які показують, на скільки відсотків зміниться результативна ознака, якщо значення однієї з факторних ознак зміниться на 1%, а значення інших факторів залишаться без змін. Коефіцієнт еластичності розраховується за формулою [4]:

$$E_i = a_i \frac{\bar{x}}{\bar{y}} \quad (3)$$

У нашому випадку $E_2 = 0,102$, $E_3 = 0,136$, $E_5 = 0,052$. Отже, серед досліджуваних факторів найбільший вплив на роботу туристичних підприємств мають обсяги інвестицій в діяльність готелів та ресторанів та обсяги фінансування туризму з державного бюджету, а на третьому місці - обсяги фінансування прикладних розробок в туризмі з державного бюджету.

Результати кореляційного аналізу, проведеного за допомогою інструменту Кореляція пакету аналізу MS Excel, показали, що серед соціально-економічних чинників найбільший вплив на обсяг наданих туристичних послуг суб'єктами туристичної діяльності здійснюють величина середньомісячної заробітної плати (X_7), рівень доходів населення (X_9) та рівень зареєстрованого безробіття (X_8). Для того, щоб уникнути явища мультиколінеарності, було виключено з моделі регресії фактор (X_9). Таким чином, за результатами регресійного аналізу, кінцева економіко-математична модель залежності обсягу наданих туристичних послуг від соціально-економічних чинників матиме вигляд:

$$y = 3,8984x_7 - 120,0244x_8 + 512,1422. \quad (4)$$

Розраховані за допомогою програми MS Excel коефіцієнт детермінації ($R^2=0,8853$) та значення критерію Фішера (F-критерій = 15,43) свідчать про адекватність побудованої моделі, оскільки R^2 наближений до 1, а Fрозр. більше Fтабл. при рівні значущості $\alpha = 0,05$.

Розраховані коефіцієнти еластичності складають: $E_7 = 0,967$, $E_8 = 0,04$. Таким чином, зростання середньомісячної заробітної плати на 1% призводить до зростання обсягів наданих туристичних послуг на 0,967%, а така ж зміна рівня зареєстрованого безробіття зменшує обсяги наданих туристичних послуг на 0,04%.

Аналіз даних третьої групи було проведено за таким же алгоритмом. Серед матеріально-технічних чинників найбільший вплив на обсяг наданих туристичних послуг суб'єктами туристичної діяльності здійснюють кількість туристичних підприємств (X_{11}) та кількість підприємств готельного типу (X_{13}). Кінцева економіко-математична модель залежності обсягу наданих туристичних послуг від матеріально-технічних чинників матиме вигляд:

$$y = 2,5502x_{11} + 0,9381x_{13} - 5391,14. \quad (5)$$

Зміна обсягу наданих туристичних послуг зумовлена на 96,4% зміною включених у модель факторів. Розрахункове значення критерію Фішера 53,51 більше від табличного 6,61, тому можна говорити про адекватність отриманої моделі.

Розраховані коефіцієнти еластичності ($E_{11} = 1,56$, $E_{13} = 0,24$) свідчать про те, що найбільший вплив серед розглянутих факторів на обсяги наданих туристичних послуг здійснює зростання кількості суб'єктів туристичної діяльності, а зростання кількості підприємств готельного типу на 1% спричиняє зростання обсягів туристичних послуг на 0,24%.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Висновок. Отримані на основі кореляційно-регресійного аналізу економіко-математичні моделі мають достатньо високий рівень статистичної достовірності, тому можуть мати практичне застосування в цілях прогнозування при визначенні напрямків розвитку підприємств туристичної сфери, а також при прогнозуванні розвитку туристичних підприємств залежно від впливу зовнішніх факторів.

Основними напрямками підвищення ефективності діяльності туристичних підприємств України залишаються:

- впровадження інноваційної моделі розвитку підприємств туристичної галузі України;
- створення сприятливих умов для залучення інвестицій в розбудову підприємств туристичної галузі;
- створення сучасної, конкурентоспроможної інфраструктури туристичної сфери;
- підтримка малого підприємництва в туристичній сфері;
- підтримка розвитку внутрішнього та іноземного туризму, що забезпечить приток іноземного капіталу, дозволить залучати іноземні інвестиції в туризм;
- розвиток міжнародної співпраці в галузі туризму.
- рекламування інвестиційних можливостей підприємств туризму України.

Література

1. Аналітична довідка про роботу туроператорів та турагентів [Електронний ресурс] / Державне агентство України з туризму і курортів. – Режим доступу: <http://www.tourism.gov.ua>.
2. Балашова Р. Методичні засади аналізу та прогнозування ринку туристичних послуг в Україні з використанням математичного моделювання / Р. Балашова, Л. Івченко // Економіка. – 2011. - №3(110). – С. 3-9.
3. Бараз В. Р. Корреляционно-регрессионный анализ связи показателей коммерческой деятельности с использованием программы Excel: учебное пособие [Електронний ресурс] / В. Р. Бараз. – Екатеринбург : УГТУ–УПИ, 2005. – 102 с. – Режим доступу: <http://books4study.org.ua/kniga4721.html>.
4. Бережна Л. В. Економіко-математичні методи та моделі в фінансах / Л. В. Бережна, О. І. Снитюк. – К. : Кондор, 2009. – 301 с.
5. Булатова О. В. Закономірності та прогноз розвитку туристичної галузі України / О. В. Булатова, Я. А. Дубенюк // Вісник ДІТБ. – 2006. – №10. – С. 168-175.
6. Головач А. И. Экономико-статистическое моделирование управления развитием туристических дестинаций / А. И. Головач // Вісник ДІТБ. – 2008. – №12. – С. 108-114.
7. Жукова М. А. Индустрия туризма: менеджмент организаций / М. А. Жукова. – М. : Финансы и статистика, 2006. – 200 с.
8. Кармелюк Г. Економіко-математичне моделювання туристичної галузі України / Г. Кармелюк // Галицький економічний вісник. - 2012. - № 2(35). - С. 62-70.
9. Кіптенко В. К. Менеджмент туризму: [підручник] / В. К. Кіптенко. – К. : Знання, 2010. – 502 с.
10. Мезенцев К. Оцінка впливу чинників розвитку туристично-рекреаційної діяльності в Харківській області [Електронний ресурс] / К. Мезенцев, І. Скриль. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Chseg/2010_8/Mezentsev.Skryl.
11. Орлова И. В. Экономико-математические методы и модели: компьютерное моделирование: учебное пособие [Електронний ресурс] / И. В. Орлова, В. А. Половников. – М. : Вузовский учебник, 2007. – 365 с. – Режим доступу: <http://www.alleng.ru/d/econ/econ271.htm>.
12. Офіційна Інтернет-сторінка Всесвітньої туристичної організації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.unwto.org>.
13. Про державний бюджет України на 2006 рік : Закон України від 20.12.2005 р. № 3235-IV [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3235-15>
14. Про державний бюджет України на 2007 рік: Закон України від 19.12.2006 р. № 489-V [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/489-16>
15. Про державний бюджет України на 2008 рік та про внесення змін до деяких законодавчих актів України: Закон України від 28.12.2007 р. № 107-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/107-17>
16. Про державний бюджет України на 2009 рік: Закон України від 26.12.2008 р. № 835-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/835-17>
17. Про державний бюджет України на 2010 рік: Закон України від 27.04.2010 р. № 2154-VI [Електронний ресурс] / Верховна рада України. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2154-17>
18. Про державний бюджет України на 2011 рік: Закон України від 23.12.2010 р. № 2857-VI [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2857-17>
19. Статистичний щорічник України за 2011 рік / [за ред. О. Г. Осауленка]. – К. : Август Трейд, 2012. – 558 с.
20. Туристична діяльність в Україні у 2011 році. Статистичний бюлетень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ukrstat.org/uk/druk/katalog/kat_u/publposl_u.htm.

УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

21. Цьохла С. Ю. Систематизація факторів розвитку туристичної індустрії / С. Ю. Цьохла // Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия «Экономика и управление». – 2009. – № 2. – С. 373–380.

22. The Travel & Tourism Competitiveness Report [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.weforum.org/en/initiatives/gcp/TravelandTourismReport/index.htm>.

References

1. *Analitychna dovidka pro robotu turoperatoriv ta turahentiv* [The analytical report about work of tour operators and tour agents]. Available at: <http://www.tourism.gov.ua>. (accessed 21 September 2013).
2. Balashova R., Ivchenko L. *Metodychni zasady analizu ta prohnozuvannya rynku turystychnykh posluh v Ukraini z vykorystanniam matematychnoho modeliuvannya* [Methodological principles of the analysis and predicting the tourism market in Ukraine using the mathematical modeling]. *Ekonomika – Economics*, 2011, no.3(110), pp. 3-9.
3. Baraz V. R. *Korrelatsionno-regressionnyy analiz svyazi pokazateley kommercheskoy deyatelnosti s ispolzovaniyem programmy Excel* [Correlation and regression analysis due to the trading performance of commercial activity using the program]. Ekaterinburg, UGTU–UPI Publ., 2005. 102 p. Available at: <http://books4study.org.ua/kniga4721.html>. (accessed 21 September 2013).
4. Berezhna L. V., Snytiuk O. I. *Ekonomiko-matematicheskiye metody ta modeli v finansakh* [The economic-mathematical methods and models in finance]. Kyiv, Kondor Publ., 2009. 301 p.
5. Bulatova O. V., Dubeniuk Ya. A. *Zakonomirnosti ta prohnoz rozvytku turystychnoi haluzi Ukrainy* [Patterns and predictions of the tourism industry in Ukraine]. *Visnyk DITB – Visnyk of DITB*, 2006, no.10, pp. 168-175.
6. Golovchan A. I. *Ekonomiko-statisticheskoye modelirovaniye upravleniya razvityem turisticheskikh destinatsiy* [The economic-statistical modeling of management of the development the tourist areas]. *Visnyk DITB – Visnyk of DITB*, 2008, no.12, pp. 108-114.
7. Zhukova M. A. *Industriya turizma: menedzhment organizatsiy* [The tourism industry: the management of organizations]. Moscow, Finansy i statistika Publ., 2006. 200 p.
8. Karmeliuk H. *Ekonomiko-matematichne modeliuvannya turystychnoi haluzi Ukrainy* [The economic-mathematical modeling of tourism industry of Ukraine]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk – Galician Economic Bulletin*, 2012, no. 2(35), pp. 62-70.
9. Kiptenko V. K. *Menedzhment turizmu* [The tourism management]. Kyiv, Znannia Publ., 2010. 502 p.
10. Mezentsev K., Skryl I. *Otsinka vplyvu chynnykiv rozvytku turystychno-rekreatsiinoi diialnosti v Kharkivskii oblasti* [The assessment of the impact factors of tourist and recreational activity in the Kharkiv region]. Available at: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Chseg/2010_8/Mezentsev,Skryl. (accessed 21 September 2013).
11. Orlova I. V., Polovnikov V. A. *Ekonomiko-matematicheskiye metody i modeli: kompyuternoye modelirovaniye* [The economic-mathematical methods and models: computer modeling]. Moscow, Vuzovskiy uchebnik Publ., 2007. 365 p. Available at: <http://www.alleng.ru/d/econ/econ271.htm>. (accessed 21 September 2013).
12. *Ofitsiina Internet-storinka Vsesvitnoi turystychnoi orhanizatsii* [The official Web site of the World Tourism Organization]. Available at: <http://www.unwto.org>. (accessed 21 September 2013).
13. *Pro derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2006 rik: Zakon Ukrainy vid 20.12.2005 r. # 3235-IV* [The State Budget of Ukraine for 2006: The Law of Ukraine from 20.12.2005 r. # 3235-IV]. Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3235-15> (accessed 21 September 2013).
14. *Pro derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2007 rik: Zakon Ukrainy vid 19.12.2006 r. # 489-V* [The State Budget of Ukraine for 2007: The Law of Ukraine from 19.12.2006 r. # 489-V]. Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/489-16> (accessed 21 September 2013).
15. *Pro derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2008 rik ta pro vnesennia zmin do deiaknykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 28.12.2007 r. # 107-VI* [The State Budget of Ukraine for 2008: The Law of Ukraine from 28.12.2007 r. # 107-VI]. Available at: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/107-17> (accessed 21 September 2013).
16. *Pro derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2009 rik: Zakon Ukrainy vid 26.12.2008 r. # 835-VI* [The State Budget of Ukraine for 2009: The Law of Ukraine from 26.12.2008 r. # 835-VI]. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/835-17> (accessed 21 September 2013).
17. *Pro derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2010 rik: Zakon Ukrainy vid 27.04.2010 r. # 2154-VI* [The State Budget of Ukraine for 2010: The Law of Ukraine from 27.04.2010 r. # 2154-VI]. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2154-17> (accessed 21 September 2013).
18. *Pro derzhavnyi biudzheth Ukrainy na 2011 rik: Zakon Ukrainy vid 23.12.2010 r. # 2857-VI* [The State Budget of Ukraine for 2011: The Law of Ukraine from 23.12.2010 r. # 2857-VI]. Available at: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2857-17> (accessed 21 September 2013).
19. Osaulenko O. H., ed. *Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2011 rik* [The statistical Yearbook of Ukraine for 2011]. Kyiv, Avhust Treid Publ., 2012. 558 p.
20. *Turystychna diialnist v Ukraini u 2011 rotsi. Statystychnyi biuleten* [Tourist activity in Ukraine in 2011. Statistical Bulletin]. Available at: http://ukrstat.org/uk/druk/katalog/kat_u/publposl_u.htm. (accessed 21 September 2013).
21. Tsokhla S. Yu. *Systematyzatsiia faktoriv rozvytku turystychnoi industrii* [Systematization of the developing factors of tourism industry]. *Uchenyye zapiski Tavricheskogo natsionalnogo universiteta im. V. I. Vernadskogo. Seriya «Ekonomika i upravleniye» - Scientific papers of Taurian National University of V.I. Vernadsky. Series «Economics and management»*, 2009, no.2, pp. 373–380.
22. *The Travel & Tourism Competitiveness Report*. Available at: <http://www.weforum.org/en/initiatives/gcp/TravelandTourismReport/index.htm>. (accessed 21 September 2013).

Надійшла 21.09.2013